

BOLANING TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA MAKTABGACHA TA'LIMNING ROLI

Baytileuova Gulzar Maxset qizi

Qoraqalpog'iston Respublikasi Pedagogik mahorat markazi

Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim metodikalari kafedrası katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17528611>

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolaning tafakkurini rivojlantirishda maktabgacha ta'limning o'rni keng va chuqur tahlil qilingan. Ayniqsa, bola tafakkurining shakllanish jarayonida o'yin faoliyati, ta'limiy muhit, tarbiyachi faoliyati hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'zaro bog'liqligi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning tafakkurini rivojlantirishning psixologik va metodik jihatlarini izchil tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: tafakkur, mantiqiy fikrlash, maktabgacha ta'lim, pedagogik texnologiya, ijodiy faoliyat, rivojlanish, tarbiyachi.

Kirish. Ma'lumki, inson tafakkuri uning hayotiy faoliyatini belgilovchi eng muhim psixik jarayonlardan biridir. Aynan shu sababli, bolaning tafakkurini erta yoshdanoq rivojlantirish jamiyat uchun muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki, maktabgacha yosh davrida bolaning bilish faoliyati, xotirasi, tasavvuri va kuzatuvchanligi jadal shakllanadi. Shu bois, maktabgacha ta'lim muassasalarida tashkil etilayotgan mashg'ulotlar nafaqat bilim berishga, balki bolaning fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilishi lozim.

Bundan tashqari, bu davrda olingan bilimlar, tajribalar va taassurotlar bola shaxsining keyingi intellektual va ijodiy rivojlanishiga asos bo'ladi. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim bolaning tafakkurini shakllantirishda hal qiluvchi bosqich sifatida qoraladi.

Avvalo, shuni ta'kidlash kerakki, bolaning tafakkuri o'z-o'zidan shakllanmaydi. Aksincha, u ijtimoiy muhit, muloqot va ta'lim jarayoni orqali rivojlanadi. Masalan, L.S. Vygotskiy ham bola tafakkurining rivojlanishida kattalar bilan muloqot va ta'limiy hamkorlikning o'ta muhimligini ta'kidlaydi. Demak, bola o'z tajribasini boyitgan sari u turli hodisalar orasidagi bog'lanish va sabab-oqibat munosabatlarini tushunishni o'rganadi [5]. Natijada, uning tafakkuri murakkabroq va mantiqiyroq tus oladi.

Shuni qayd etish kerakki, maktabgacha ta'lim bola tafakkurining rivojlanishida asosiy omil hisoblanadi. Chunki aynan shu bosqichda bola o'zini anglay boshlaydi, shuningdek, turli faoliyat turlarida fikrlash, solishtirish va umumlashtirish kabi intellektual jarayonlar faol ishlay boshlaydi. Masalan, o'yin faoliyati orqali bola mantiqiy fikrlashni o'rganadi, chunki o'yin davomida u muammoli vaziyatlarni hal etishga, sabab va oqibatni tahlil qilishga harakat qiladi. Bundan tashqari, matematik, lingvistik yoki konstruktiv o'yinlar bolaning tahliliy tafakkurini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bundan tashqari, rasm chizish, hikoya tuzish yoki musiqaga tinglovchanlik orqali bola ijodiy tafakkurni rivojlantiradi. Chunki ijodkorlik faoliyati orqali u o'z his-tuyg'ularini, tasavvurlarini va fikrlarini ifoda etishni o'rganadi.

Shu bilan birga, bolaning tafakkurini rivojlantirishda tarbiyachi shaxsining roli beqiyosdir. Chunki u bolaning o'quv faoliyatini to'g'ri yo'naltiradi, unga mustaqil fikrlash uchun sharoit yaratadi. Tarbiyachi:

- bolalarda muammoli fikrlash vaziyatlarini yuzaga keltiradi;
- savol-javoblar, suhbatlar orqali ularni o'ylashga undaydi;

➤ yangi bilimlarni ilgari olingan tajriba bilan bog'laydi.

Shuningdek, interfaol metodlar — masalan, “Aqliy hujum”, “Blits-so‘rov”, “Zanjirli fikrlash”, “Tushunchalar xaritasi” kabi yondashuvlar bolaning tafakkurini faollashtirishda muhim vosita hisoblanadi. Chunki bu metodlar yordamida bola fikr yuritadi, dalillaydi, tahlil qiladi va xulosa chiqaradi [1, 278-282].

Bolaning tafakkurini rivojlantirishda muhitning o‘rni ham katta. Chunki bola o‘rab turgan muhitdan o‘rganadi, kuzatadi va o‘z tasavvurini boyitadi. Shu sababli, tarbiyachi va ota-onalar bola uchun rivojlantiruvchi muhit yaratishlari zarur. Masalan, rang-barang o‘yinchoqlar, tabiat burchaklari, konstruktorlar, rasm chizish va tajriba o‘tkazish imkoniyatlari bolaning tadqiqotchilik tafakkurini kuchaytiradi. Bundan tashqari, o‘yin faoliyati bolaning tafakkurini shakllantirishning eng tabiiy vositasidir. Chunki o‘yin jarayonida bola muammoli vaziyatlarni hal qiladi, sabab-oqibatni aniqlaydi va yangi yechimlar topadi.

Hozirgi davrda raqamli texnologiyalar bola tafakkurini yanada faollashtirish imkonini bermoqda. Xususan, interaktiv dasturlar, o‘yinlar, multimediali ta’lim resurslari orqali bola mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi. Biroq, bu vositalardan foydalanishda pedagogik maqsadga muvofiqlik muhim ahamiyatga ega, chunki noto‘g‘ri qo‘llangan texnologiyalar bolaning tafakkurini susaytirishi ham mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, bolaning tafakkurini rivojlantirishda maktabgacha ta’limning roli nihoyatda muhimdir. Chunki aynan shu bosqichda bola bilish, idrok etish, tahlil qilish, solishtirish va xulosa chiqarishni o‘rganadi. Shu sababli, maktabgacha ta’lim tizimida o‘yin faoliyati, rivojlantiruvchi muhit, interfaol metodlar va zamonaviy texnologiyalarni uyg‘unlashtirish zarur. Shuningdek, tarbiyachi bolaga yo‘lboshchi sifatida fikr yuritish, savol berish, dalillash va ijod qilish imkonini yaratmog‘i lozim. Zero, maktabgacha davrda shakllangan tafakkur keyingi bosqichlarda bola shaxsining intellektual va ijodiy salohiyatini belgilaydi. Demak, maktabgacha ta’lim — bolaning tafakkurini shakllantiruvchi poydevor, uning kelajakdagi muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuvining kafolatidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Norboyevna, G. M. (2025). MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTIDAGI ASOSIY VOSITA-OYIN. ACUMEN: International journal of multidisciplinary research, 2(1), 278-282.
2. Razzoqova, M. (2024). Maktabgacha yoshdagi bolalarni ahloqiy tarbiyalashning nazariy asoslari: maktabgacha yoshdagi bolalarni ahloqiy tarbiyalashning nazariy asoslari. Nordic_Press, 2(0002).
3. Ruzieva, S. (2021). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI TARBIYALASH VA RIVOJLANTIRISHDA FAOLIYATNING O‘RNI. Buxoro davlat pedagogika instituti jurnali, 1(1).
4. Tohirjonova, H. (2025). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TA’LIM-TARBIYA SIFATINI OSHIRISHNING MUHIM JIHATLARI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.1), 130-132.
5. Vygotskiy, L. S. (1991). Pedagogik psixologiya. Moskva: Pedagogika, 319.
6. Shohbozbek, E. (2025, March). UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA MAKTABGACHA TA’LIMNING O‘RNI VA AHAMIYATI. In INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 3, No. 29, pp. 53-58).